

7. Стебелев А.М. Правове регулювання відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Антон Михайлович Стебелев. – Х., 2016. – 204 с.
8. Горелова В.Ю. Кримінально-процесуальна реституція: поняття та порядок застосування / В.Ю. Горелова // Правничий вісник Університету «КРОК». – 2011. – Вип. 8. – С. 107-113.
9. Миколенко О.М. Класифікація та правове закріплення процесуальних форм відшкодування шкоди у кримінальному провадженні / О.М. Миколенко // Правова держава. – 2015. – № 20. – С. 146-151.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
11. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80>.

Ключові слова: речові докази, вирішення долі речових доказів, повернення речових доказів, кримінальне провадження.

Ключевые слова: вещественные доказательства, разрешение судьбы вещественных доказательств, возвращение вещественных доказательств, уголовное производство.

Key words: material evidences, solving of the fate of the material evidences, return of the material evidences, criminal proceedings.

КРЕТ ГАЛИНА РОМАНІВНА

Івано-Франківський юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ СТАНДАРТУ ДОКАЗУВАННЯ «ОБҐРУНТОВАНА ПІДОЗРА» ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Приводячи вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство у відповідність до міжнародних правових стандартів правосуддя, законодавець закріпив у чинному КПК України низку стандартів доказування. До їх числа входить стандарт «обґрунтована підозра», пряма вказівка на застосування якого міститься у нормах кримінального процесуального закону, присвячених врегулюванню підстав і порядку застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Так, в якості одного із загальних правил застосування заходів забезпечення кримінального провадження законодавець закріплює неприпустимість їх застосування у випадках, якщо слідчий, прокурор не доведе наявності обставин, вказаних у ч. 3 ст. 132 КПК України, у тому числі існування обґрунтова-

ної підозри щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Водночас, як випливає зі змісту норм кримінального процесуального закону, присвячених врегулюванню окремих заходів забезпечення кримінального провадження, вказане правило не може носити загальний характер, оскільки поширюється лише на частину з них.

По-перше, покладення у ч. 3 ст. 132 КПК України на слідчого, прокурора обов'язку довести існування обґрунтованої підозри свідчить про неможливість його застосування до заходу забезпечення кримінального провадження, виконання якого не потребує ухвали слідчого судді – виклику слідчим, прокурором.

По-друге, частина заходів забезпечення кримінального провадження застосовується у разі невиконання учасниками кримінального провадження покладених на них процесуальних обов'язків. Так, привід може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого або свідка, який був у встановленому КПК України порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття (ч. ч. 1 і 2 ст. 139 та ч. 3 ст. 140 КПК України). Грошове стягнення застосовується у цих самих випадках до підозрюваного, свідка, потерпілого, цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також до підозрюваного, обвинуваченого, який не виконав обов'язки, що охоплюються особистим зобов'язанням, до поручителя, який не виконав взяті на себе зобов'язання, до батьків, опікунів і піклувальників неповнолітнього підозрюваного, який був переданий їм під нагляд (ч. 1 ст. 139, ч. 2 ст. 179, ч. 5 ст. 180 і ч. 5 ст. 493 КПК України). Обґрунтованість підозри не впливає на застосування вказаних заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі й до підозрюваного (за винятком випадків його затримання з метою приводу), оскільки вони виступають наслідком невиконання учасниками кримінального провадження покладених на них процесуальних обов'язків. Більше того, норми ч. 1 ст. 141 і ч. 1 ст. 145 КПК України, які визначають вимоги до змісту відповідно клопотання про здійснення приводу та клопотання про накладення грошового стягнення, не вказують на необхідність наведення у них відомостей, що підтверджують обґрунтованість підозри.

По-третє, тимчасовий доступ до речей і документів виступає способом збирання доказів сторонами кримінального провадження, у зв'язку з чим його застосування, як і інших способів збирання доказів (за винятком моніторингу банківських рахунків як однієї з негласних слідчих (розшукових) дій), не може ґрунтуватися на стандарті доказування «обґрунтована підозра». При цьому законодавець, як і в попередньому випадку, не включає до числа вимог до змісту клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів вказівку на наведення відомостей на підтвердження наявності обґрунтованої підозри (ч. 2 ст. 160

КПК України). Повною мірою це стосується і тимчасового вилучення майна, яке може здійснюватися під час затримання особи, обшуку й огляду та триває до вирішення питання про арешт майна або його повернення (ч. 1 ст. 167 та ч. 1 і 2 ст. 168 КПК України).

По-четверте, арешт майна допускається з метою забезпечення збереження речових доказів і спеціальної конфіскації (п. п. 1 і 2 ч. 2 ст. 170 КПК України). Оскільки у цих випадках арешт майна спрямовується на забезпечення схоронності речових доказів і подальше вирішення їх долі на підставі судового рішення, у тому числі й шляхом застосування спеціальної конфіскації з підстав і у порядку, визначених ч. ч. 9 і 10 ст. 100 КПК України, то рішення про його застосування може не ґрунтуватися на наявності обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. Як передбачають п. п. 2 і 4 ч. 2 ст. 173 КПК України, у разі, якщо арешт майна накладається з метою збереження речових доказів, під час вирішення питання про його накладення слідчий суддя повинен враховувати можливість використання майна як доказу у кримінальному провадженні, а у разі, якщо він накладається з метою забезпечення спеціальної конфіскації, – можливість спеціальної конфіскації майна.

У ході ухвалення рішення про застосування вказаних заходів забезпечення кримінального провадження (виклику, приводу, грошового стягнення, тимчасового доступу до речей і документів, тимчасового вилучення майна й арешту майна у випадках, передбачених п. п. 1 і 2 ч. 2 ст. 170 КПК України) застосовується стандарт доказування «достатні підстави». Зокрема, на це міститься пряма вказівка у ч. 2 ст. 133 КПК України, відповідно до якої слідчий, прокурор під час досудового розслідування мають право викликати особу, якщо є достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою.

Усі інші заходи забезпечення кримінального провадження (тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, арешт майна у випадках, передбачених п. п. 3 і 4 ч. 2 ст. 170 КПК України, затримання особи, запобіжні заходи) підлягають застосуванню з дотриманням стандарту доказування «обґрунтована підозра». Водночас, термін «обґрунтована підозра» законодавець застосовує лише у нормах кримінального процесуального закону, присвячених врегулюванню підстав застосування арешту майна, запобіжних заходів і затримання особи на підставі ухвали слідчого судді. Так, п. 3 ч. ст. 173 КПК України до числа обставин, які підлягають врахуванню слідчим суддею під час вирішення питання про арешт майна у випадках, передбачених п. п. 3 і 4 ч. 2 ст. 170 КПК України (арешт майна з метою його конфіскації як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи і з метою відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з

юридичної особи отриманої неправомірної вигоди), відносить наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. Ч. 2 ст. 177 КПК України закріплює, що підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені ч. 1 цієї статті. П. 4 ч. 1 ст. 190 КПК України передбачає, що ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу повинна містити посилання на обставини, які дають підстави для обґрунтованої підозри про вчинення особою кримінального правопорушення.

Стосовно низки інших заходів забезпечення кримінального провадження (тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади і тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя) законодавець оперує терміном «підозра». Зокрема, закріплюючи вимоги до змісту клопотань про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, про відсторонення від посади і про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності та продовження строку такого тимчасового відсторонення, законодавець відносить до їх числа необхідність викладу обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини (п. 3 ч. 2 ст. 150, п. 3 ч. 2 ст. 155 і ч. 6 ст. 155-1 КПК України). Вказані заходи забезпечення кримінального провадження підлягають застосуванню до підозрюваного, у зв'язку з чим під час ухвалення рішення про їх застосування слідчий суддя повинен керуватися стандартом «обґрунтована підозра».

Таким чином, стандарт доказування «обґрунтована підозра» підлягає застосуванню слідчим суддею лише під час ухвалення рішення про застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, а саме: тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, арешт майна у випадках, передбачених п. п. 3 і 4 ч. 2 ст. 170 КПК України, затримання особи, запобіжні заходи. У зв'язку з цим необхідно внести зміни до норм кримінального процесуального закону, якими уточнити сферу застосування вказаного стандарту доказування під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження у досудовому розслідуванні, зокрема: 1) викласти пункт першої частини третьої статті 132 КПК України у такій редакції: «1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження, передбачених статтями 148, 154, 155-1, пунктами 1 і 2 частини другої статті 170, статтею 176 цього Кодексу»; 2) пункт третій частини другої статті 150 КПК України після слів «обставин, що дають підстави» доповнити

словом «обґрунтовано»; 3) пункт третій частини другої статті 155 КПК України після слів «обставин, що дають підстави» доповнити словом «обґрунтовано».

Ключові слова: стандарт доказування, обґрунтована підозра, заходи забезпечення кримінального провадження, досудове розслідування.

Ключевые слова: стандарт доказывания, обоснованное подозрение, меры обеспечения уголовного производства, досудебное расследование.

Key words: standard of proof, reasonable suspicion, measures for ensure criminal proceedings, pre-trial investigation.

ЛУКАШКІНА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО МОЖЛИВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Питання про взаємозв'язок матеріального кримінального права та кримінального процесуального права досить важливе та дискусійне. Розглядаючи дане питання, В.В. Навроцька звертає увагу на певні недоліки кримінального процесуального законодавства, яке в певних випадках регулює питання, які повинні бути віднесені до сфери регулювання матеріального права, вказує на прогалини у кримінальному процесуальному законодавстві, які полягають у відсутності норм процесуального права, що повинні забезпечити реалізацію норм матеріального права [1, с. 117-140]. Виходячи з того, що метою кримінального провадження є забезпечення правильного та ефективного застосування норм матеріального права, в першу чергу, кримінального, вважаємо, що можна умовно виділити дві групи норм кримінального процесуального права: норми, які безпосередньо забезпечують реалізацію норм матеріального кримінального права та норми процедурного характеру, які можна назвати досить «автономними», вони спрямовані, зокрема, на забезпечення прав та законних інтересів осіб, які залучаються до кримінального судочинства, забезпечують належний порядок провадження тощо. «Провідними» повинні бути норми, що безпосередньо забезпечують реалізацію норм матеріального права.

На жаль, доводиться констатувати, що чинний КПК України не завжди містить норми, які повинні безпосередньо забезпечити реалізацію норм матеріального кримінального права. Так, відповідно до п. 3 ст. 93 КК примусові заходи медичного характеру застосовуються до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння в стані неосудності; які вчинили злочин в стані обмеженої осудності, а також до осіб, які вчинили злочин в стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або **під час відбування покарання**. КПК в Главі 39 регу-